

УДК 027.7:378.4:177.9

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180350](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180350)

Костирко Тамара Миколаївна,

кандидат наук із соціальних комунікацій
директор Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова
пр. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025, Україна
тел.: (0512) 70 91 00 429
e-mail: tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4175-9975

Жигалкіна Марина Сергіївна,

головний бібліограф
інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки
Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова
пр. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54025, Україна
тел.: (0512) 70 91 00 429
e-mail: maryna.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2366-6927

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ
ДОБРОЧЕСНОСТІ БІБЛІОТЕКОЮ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ
ОСВІТИ**

У статті розглядаються актуальні завдання в дослідженні академічної доброчесності – боротьба з плагіатом; формування етичних норм академічної спільноти; виховання інформаційної грамотності; підвищення мотивації навчання. Описано комплекс заходів щодо академічної доброчесності, впроваджених в роботу НБ НУК, з метою підвищення інформаційної компетентності студентів, молодих науковців та професорсько-викладацького складу університету.

Ключові слова: академічна доброчесність, боротьба з плагіатом, протидія академічній нечесності, виховання інформаційної грамотності.

В умовах реформування системи вищої освіти України питання підвищення її якості є одним з першочергових. Адже від того, наскільки якісною є освіта, залежить конкурентоздатність вітчизняних закладів вищої освіти (ЗВО), обсяг фінансових надходжень, визнання дипломів українських університетів на європейському та світовому рівнях, підвищення конкурентоспроможності випускників ЗВО тощо. У цьому контексті дотримання принципів академічної доброчесності постає як неодмінна умова підвищення якості освіти [7].

Етика вищої школи, цінності, що лежать в основі її наукової та освітньої діяльності, принципи та правила взаємовідносин в кожному навчальному за-

кладі, у викладацьких колективах, у взаємостосунках зі студентами є основою здатності академічної корпорації до дієвої саморегуляції та спроможності задовольнити запит суспільства. Таким чином, усвідомлений моральний вибір, турбота про репутацію стають одним із основних механізмів внутрішньої саморегуляції професійної спільноти, визначають її етичні пріоритети, розстановку сил та логіку професійних комунікацій. Визначення власних моральних стандартів, їх постійне співставлення з кращими взірцями глобальної академічної культури, послідовне втілення в життя на кожному напрямі роботи закладу вищої освіти є виявом прагнення вітчизняної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність у захисті норм права і базових академічних та етичних цінностей, забезпеченні якості та належних результатів навчання. Академічна доброчесність, як певний суспільний ідеал, має протидіяти надмірній комерціалізації університетів, їх інтенсивній бюрократизації, які руйнують не лише спроможність виконати свою соціальну місію, але й логіку їх існування [2].

Нова редакція Закону України «Про вищу освіту» відкрила можливості для побудови реальної автономії вищих навчальних закладів в Україні, створення ефективного механізму забезпечення академічної чесності та якості діяльності, звуження поля потенційної корупції та залучення стейкхолдерів до державно-громадського управління сферою вищої освіти. Перші кроки на шляху реалізації закону є складними, часами болісними, але вже сьогодні дають позитивні наслідки. Створення середовища, яке б органічно не сприймало корупційних і неетичних дій, потребує послідовності, морального лідерства, готовності до самовіддачі в ім'я слідування високим академічним стандартам [2].

Одним із видів порушення академічної доброчесності є академічний плагіат. У ст. 42 Закону України «Про освіту» дається визначення цього поняття. Про академічний плагіат, його різновиди та рекомендації щодо уникнення цього негативного явища в освітньому процесі говориться в «Положенні про академічний плагіат» [3].

У 2015 р. Американські ради з міжнародної освіти (АРМО) у співпраці з Державним департаментом США через Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні спільно з Міністерством освіти і науки України розробили Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). Проект сприяння академічній доброчесності в Україні стартував 1 лютого 2016 р. і триватиме до кінця 2019 р. Мета проекту – донести до університетської спільноти значення академічної доброчесності, а також «допомога в розробці адаптованого до української системи освіти комплексу процедур та інструментарію попередження та протидії академічній нечесності». Головною метою реформ, які втілює Міністерство освіти і науки України, є якість освіти, яку неможливо забезпечити без дотримання принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу [6].

У квітні 2019 р. представники Наукової бібліотеки (НБ) Національного університету кораблебудування (НУК) ім. адмірала Макарова взяли участь у

конференції «Академічна доброчесність: практичний вимір», що відбулася в Національному університеті «Києво-Могилянська академія», де упродовж двох днів детально обговорювались актуальні питання дотримання принципів академічної доброчесності у вищій школі. Крім того, співробітники НБ НУК мали можливість поспілкуватися з українськими та іноземними колегами для обміну досвідом.

Невід'ємною частиною реалізації програми Проекту мають стати бібліотеки. Своєю діяльністю бібліотеки ЗВО завжди сприяли реалізації державної політики у галузі науки і культури, забезпечуючи безперервну освіту, підвищення професійного, загальноосвітнього та культурного рівня користувачів. Мета бібліотек ЗВО в цьому Проекті – інформаційна підтримка з розповсюдження правил академічної доброчесності, а також організація та проведення кампаній щодо попередження проявів недобросовісних запозичень [5].

Попри очевидні й незаперечні зрушення в дослідженні академічної доброчесності, актуальними на сьогодні залишаються такі завдання:

- боротьба з плагіатом;
- формування етичних норм академічної спільноти;
- виховання інформаційної грамотності;
- підвищення мотивації навчання [6].

Для Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова практика формування культури академічної доброчесності та навичок її дотримання не є новою. Співробітники Наукової бібліотеки і раніше вивчали досвід світових бібліотек, слідували за змінами на законодавчому рівні і зараз ретельно вивчають інформаційні потреби своїх користувачів, проводять роботу з метою підвищення інформаційної компетентності студентів, молодих науковців та професорсько-викладацького складу. НБ НУК не тільки просуває принципи академічної етики та прозорості, але й розробляє та впроваджує комплекс заходів щодо запобігання недоброочесності при написанні наукових праць.

Одним із напрямів діяльності інформаційно-бібліографічного відділу та електронного читального залу НБ НУК є постійне підвищення інформаційної культури, навичок роботи студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу та інших користувачів бібліотеки з інформаційними ресурсами як на традиційних, так і на електронних носіях.

Відкритий доступ до інформації це запорука прозорості виконання наукових досліджень та один із антиплагіатних заходів. Зважаючи на рекомендації Асоціації Європейських університетів щодо відкритого доступу (2008 р.), відповідні рекомендації міжнародних асоціацій IFLA, SPARC, LIBER, EiFL, Національний університет кораблебудування підтримав ініціативу відкритого доступу до знань через створення відкритого електронного архіву (інституційного репозитарію) та відкритого електронного журналу «Вісник НУК» [4].

Це один із принципів, яким керувалася НБ НУК, створюючи інституційний репозитарій відкритого доступу, – електронний архів інтелектуальних продуктів університетської спільноти. В репозитарії eIRNUOS на рівні монографій та наукових статей присутні також повні тексти дисертацій та авторефератів, які були захищені у Вченій раді університету.

Підтримуючи рух Відкритого Доступу НБ НУК починаючи з 2009 р. щорічно проводить низку заходів, приурочених до відзначення Міжнародного Тижня Відкритого Доступу. В цьому році це були:

- флешмоб «#Я підтримую відкритий доступ». Фото провідних науковців НУК з плакатом «#Я підтримую Відкритий Доступ» та їх розміщення у мережі Інтернет;
- семінар-презентація «Відкритий Доступ до наукової інформації. Виклики часу», направлений на підвищення обізнаності аудиторії щодо Відкритого доступу. Він допоміг більше дізнатися про інституційний репозитарій eIRNUOS, ресурси Відкритого доступу в електронних колекціях бібліотеки НУК, обмінятися думками щодо переваг відкритості;
- веб-навігатор «Ресурси відкритого доступу», який починаючи з 2013 р. видається електронним читальним залом НБ НУК. Це пошуковий засіб, що акумулює веб-адреси і допомагає користувачам орієнтуватися в сучасних зарубіжних і українських веб-ресурсах відкритого доступу. В 2019 р. презентовано 6-й випуску веб-навігатора «Ресурси відкритого доступу»;
- тренінг-семінар «Ресурси Відкритого Доступу для науки та навчання». Під час заходу можна було дізнатися, як здійснювати пошук ресурсів Відкритого Доступу для успішного виконання навчальної або наукової роботи.

4 березня 2019 р. в Електронному читальному залі НБ НУК ім. адмірала Макарова відбувся науково-методичний семінар «Можливості платформи Web of Science для якісних наукових досліджень та навчання: Web of Science Core Collection, Journal Citation Report, EndNote, ResearcherID». Лектор Ірина Тихонкова, кандидат біологічних наук, експерт з інформаційно-аналітичних ресурсів та навчання компанії Clarivate Analytics ознайомила присутніх науковців, науково-педагогічних працівників, співробітників Наукової бібліотеки університету з можливостями міжнародної наукометричної платформи Web of Science та зі спектром інструментів компанії Clarivate Analytics.

В травні цього року у НБ НУК відбувся коучинг «Формування навичок академічного письма». Під час коучингу було визначено поняття, складові академічної доброчесності та недоброчесності, академічного плагіату, розглянуто його види. Студенти дізналися про Проект сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP; безкоштовні програми та сервіси, що здійснюють перевірку текстів на ознаки плагіату, а також про створення Національного репозитарію академічних текстів, в якому будуть зберігатися усі наукові та студентські

роботи. Учасників коучингу в інтерактивній формі ознайомили з загальними правилами цитування, складання списку використаної літератури, бібліографічного опису документів, бібліографічних посилань на першоджерела згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

Співробітниками інформаційно-бібліографічного відділу НБ НУК було доопрацьовано слайд-лекцію «Основи інформаційної культури» для студентів першокурсників. В програму лекцій включено академічну доброчесність, інформування слухачів про різновиди плагіату та засоби його уникнення. Ознайомлення з існуючими програмними забезпеченням, що розпізнає академічний плагіат у текстах.

З метою виявлення рівня обізнаності студентів, аспірантів, викладачів щодо принципів академічної доброчесності, удосконалення роботи бібліотеки з підвищення рівня їх (учасників освітнього та наукового процесів) інформаційної компетентності з питань академічної доброчесності співробітники відділу бібліотечного маркетингу, інноваційної та методичної роботи провели моніторинг методом анкетування.

Проведений моніторинг дозволив окреслити наявну ситуацію рівня проінформованості студентів, аспірантів, викладачів щодо принципів академічної доброчесності, проаналізувати ставлення респондентів щодо запобігання та протидії плагіату тощо. Результати проведеного дослідження допоможуть визначити найбільш ефективні форми роботи, слугуватимуть основою подальшої діяльності книгозбірні щодо запровадження принципів академічної доброчесності, підвищення інформаційної компетентності всіх учасників освітнього процесу університету

Науковцями університету спільно з бібліотечними фахівцями був розглянутий великий перелік доступних програмних засобів для перевірки текстів на плагіат. Основний вибір зупинився на двох системах: польській «Плагіат» (Strike Plagiarism) та українській «Unichек». За результатами спільного обговорення було прийнято рішення про підписання договору з використання системи перевірки на плагіат «Unichек» від українських розробників – компанії ТОВ «Антиплагіат», так як даний розробник пропонує такі ж функціональні можливості як і польська компанія, але на більш вигідних комерційних умовах.

На сьогодні час у січні підписана угода про співпрацю з компанією ТОВ «Антиплагіат», підготовлена нормативно-правова база, розроблена документація, методичні рекомендації. На даному етапі система перевірки на плагіат отримала широке використання на загально-університетському рівні. Також для аналізу наукових статей на плагіат створений відповідний сектор на базі Наукової бібліотеки, в обов'язки якого входить опрацювання надходжень від користувачів, здійснення перевірки протягом 5 робочих днів та формування звіту, що містить загальний відсоток унікальності авторського тексту, посилання на скопійовані джерела та вказує неоригінальні частини тесту. Звіт надаєть-

ся відповідальній особі кафедри (наукового підрозділу тощо) для подальшого розгляду.

Віртуальний простір НБ НУК побудований на принципах академічної доброчесності та містить поради й рекомендації щодо її дотримання. На офіційному сайті Наукової бібліотеки представлено:

- правила оформлення бібліографічного списку літератури. Надаються рекомендації щодо складання списків літератури до наукових видань (монографій, статей, дисертацій) згідно ДСТУ та рекомендацій ДАК України.
- приклади бібліографічного опису.
- міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах.
- оформлення наукових публікацій в стилі APA.
- веб-навігатор «Програмне забезпечення для перевірки наукових текстів на ознаки плагіату».

Також на сайті НБ, у розділі «Наукометрія», розміщені методичні рекомендації щодо питань оформлення та оприлюднення результатів наукових досліджень, оформлення періодичних видань, створення авторського профіля, правил оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел і літератури та посилань. Здійснюється доступ до світових інформаційних БД.

Крім тих заходів, що були перелічені вище, регулярно проводяться індивідуальні та групові консультації для студентів, магістрів, аспірантів та викладачів.

Молоді представники наукового середовища, молоді вчені мають бути авангардом впровадження етичних ідеалів та моральних стандартів в українському освітньому та науковому просторах. Саме на них покладаємо надію щодо утвердження і поширення високих етичних і моральних ідеалів та належних стандартів доброчесності у процесі навчання й виховання майбутніх поколінь і сьогоднішніх молодих людей як справжніх гідних громадян своєї держави [1].

Отже, підсумовуючи, можна заявити, що НУК ім. адмірала Макарова підтримує принципи академічної доброчесності, що дозволяє відповідати вимогам сучасної міжнародної наукової спільноти та суспільства в цілому, тим самим створюючи позитивний імідж нашому ЗВО. Робота НБ НУК в цьому напрямку триває.

Список використаної літератури

1. Академічна доброчесність : проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : монографія / за заг. ред.: Н. Г. Сорочіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред.: Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.
3. *Брославська Г. М.* Доброчесність повинна бути у всьому / Г. М. Брославська // Академічна доброчесність : виклики сучасності : зб. наук. есе учасників наук. стажування для освітян. – Варшава, 2018. – С. 13–16.
4. *Костирко Т. М.* Університети України: приєднання до руху відкритого доступу / Т. М. Костирко // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2011. – Т. 16, вип. 1/2. – С. 283–289.

5. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці : інформаційний огляд / авт.-уклад.: Н. В. Якуніна, А. А. Чинюк, Я. В. Руденко. – Київ : УБА, 2016. – 41 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/19732> (дата звернення: 26.07.2019).
6. *Подрезова М. О.* Вузівська бібліотека в Проекті сприяння академічної доброчесності: досвід роботи / М. О. Подрезова // Візія бібліотеки ВНЗ в контексті розвитку сучасних соціокомунікативних концепцій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 27–28 квіт. 2017 р.). – Миколаїв : НУК, 2017. – С. 107–114.
7. *Ткаченко В. В.* Практики протидії плагіату в українських ВНЗ як складова академічної доброчесності / В. В. Ткаченко, Л. Ю. Кожекіна, О. Я. Денисюк // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Харків, 2017. – Вип. 38. – С. 82–86.

References

- [1]. *Akademichna dobrochesnist: problemy dotrymanna ta priorytety poshyrennia sered molodykh vchenykh* [Academic integrity: Problems of Compliance and priorities of distribution among young scientists]. Dnipro, 2017, 169 p.
- [2]. *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* [Academic honesty as basis of university steady development]. Kiev, 2016, 234 p.
- [3]. Broslavska H. M. Dobrochesnist povynna buty u vsomu [Respectability must be in everything]. *Akademichna dobrochesnist: vykyky suchasnosti: zbirnyk naukovykh ese uchasnykiv naukovoho stazhuvannya dlia osvitan* [Academic respectability: calls of today: scientific essays coll. of participants of scientific internship for educators]. Warsaw, 2018, pp. 13–16.
- [4]. Kostyrko T. N. Universytety Ukrainy: pryiednannya do rukhu vidkrytoho dostupu [Universities of Ukraine: Joining Open Access Movement]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Bibliotekoznavstvo, bibliografiznavstvo, knyhoznavstvo* [Odesa National University Herald. Library studies, Bibliography studies, Bibliology]. 2011, t.16, vol. 1/2 (5/6), pp. 283–289.
- [5]. *Osnovy formuvannya kultury akademichnoi dobrochesnosti v bibliotetsi* [Fundamentals of library academic respectability formation of culture]. Kiev, 2016, 41 p., Available at: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/19732>.
- [6]. Podrezova M. O., Vuzivska biblioteka v Proekti spriannya akademichnoi dobrochesnosti: dosvid roboty [University Library in the Project of Promoting Academic Respectability: Experience]. *Viziia biblioteki VNZ v konteksti rozvytku suchasnykh sotsiokomunikatyvnykh kontseptsii: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Mykolaiv, 27–28 kvitnia 2017 r.) [A vision of the higher education establishment library in the context of development of the modern socio-communicative conception: materials of the All Ukrainian science and practice conference (Mykolaiv, 27-28 of April 2017)]. Mykolaiv, 2017, pp. 107–114.
- [7]. Tkachenko V. V., Kozhekina L. Yu., Denysiuk O. Ya. Praktyky protydii plahiatu v ukrainskykh VNZ yak skladova akademichnoi dobrochesnosti [Practices of plagiarism counteraction in Ukrainian universities as part of academic respectability]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody* [Visnyk V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Sociological Studies of Co Contemporary Society]. 2017, vol. 38, pp. 82–86.

Надійшла 26.07.2019 р.

Костырко Т. Н.

кандидат наук из социальных коммуникаций,
директор Научной библиотеки
Национального университета кораблестроения им. адмирала Макарова
пр. Героев Украины, 9, г. Николаев, 54025, Украина
тел.: (0512) 70 91 00 429
e-mail: tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4175-9975

Жигалкина М. С.,

главный библиограф
информационно-библиографического отдела Научной библиотеки
Национального университета кораблестроения им. адмирала Макарова
пр. Героев Украины, 9, г. Николаев, 54025, Украина
тел.: (0512) 70 91 00 429
email: maryna.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2366-6927

**ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ АКАДЕМИЧЕСКОЙ
ДОБРОЧЕСТНОСТИ БИБЛИОТЕКОЙ ВУЗА**

В статье рассматриваются актуальные задачи в исследовании академической добротности – борьба с плагиатом; формирование этических норм академического сообщества; воспитание информационной грамотности; повышение мотивации учения. Описан комплекс мероприятий по академической добротности, внедренный в работу НБ НУК с целью повышения информационной компетентности студентов, молодых ученых и профессорско-преподавательского состава университета.

Ключевые слова: академическая добротность, борьба с плагиатом, противодействие академической нечестности, воспитание информационной грамотности.

Kostyrko T. M.,

Candidate Science of social commutation (Ph. D.)
Head of the Scientific Library of the
Admiral Makarov National University of Shipbuilding
9 Heroes of Ukraine avenue, Mykolaiv, 54025, Ukraine
tel.: (0512) 70 91 00 429
e-mail: tamara.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4175-9975

Zhyhalkina M. S.,

Main bibliographer of the Information and bibliography department
of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding
9 Heroes of Ukraine avenue, Mykolaiv, 54025, Ukraine
tel.: (0512) 70 91 00 429
e-mail: maryna.kostyrko@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-2366-6927

**FORMATION OF THE ACADEMIC INTEGRITY CULTURE BY
HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENT LIBRARY**

Summary

This paper deals with the activity vectors of the Scientific Library of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding in forming stable academic culture and ethics while emphasizing creativity and independence. Actual tasks in research of academic respectability are examined in the article: a fight against plagiarism; forming of academic community ethic norms; education of information literacy; increase of motivation of studies.

Practice of forming a culture of academic respectability and skills of its compliance in the Admiral Makarov National University of Shipbuilding is examined. Namely: increase of information culture; skills of work with information resources; support of initiatives of Open Access through creation of institutional repository and open digital magazine “Announcer NUK”; holding through of seminars-trainings of “Resources of the Open Access”. The introduction and use of the system “Unicheck” for checking for plagiarism in university process is described.

Summarizing it is possible to declare that the university supports ethics of academic respectability, producing a positive image. The article accentuates the relevance of the results of the conducted research, which will be helpful for defining the most effective forms of work and may serve as a base for further library activities to implement the ethics of academic integrity and to improve the information competency of all participants of the educational process in the university. The main malpractice driving factors were defined, and the countermeasures were suggested. As emphasized, the key to success resides in the cultivation of the academic culture in the institutions of higher education, based on publicity, integrity and conscious responsibility, which would facilitate the integration of the academic institutions into the European and global science and education.

Keywords: academic respectability, fight against plagiarism, counteraction to academic dishonesty, education of informative literacy.